

L'ofici del crític

Àlex Broch
Sobre poesia catalana
Proa, Barcelona, 2008
400 pàgs.

El nom d'Àlex Broch està indestríblement associat als llibres que dedicà a la generació dels setanta, aquella colla de joves airats que va trasbalsar el panorama literari català. Gràcies als il·luminadors estudis que arreplegà a *Literatura catalana dels anys setanta* (1980), *Literatura catalana: balanç de futur* (1985) i *Literatura catalana dels anys vuitanta* (1991), fruit de la constant col·laboració a la premsa periòdica, aprenguérem a interpretar i discernir entre la caòtica gernació creativa que la literatura catalana recent ens oferia. Els seus assajos interpretatius, sempre lúcids i entenedors, han esdevingut ja canònics, model inexcusable de referència per a qualsevol que vulga saber el que es va coure en aquells anys. A partir de 1988 el seu compromís amb la crítica militant decau, com a conseqüència de les responsabilitats en la direcció editorial, i això farà que les col·laboracions en la premsa s'espaiïn i adopten un to més teòric i no exclusivament centrat en la literatura catalana actual. Tot i la ralentització de la tasca crítica, Àlex Broch ha seguit exercint el seu ofici amb certa regularitat, i el llibre que ara comentem així ho certifica. Al pròleg de *Sobre poesia catalana*, l'autor ens explica la procedència dels materials heterogenis que el componen i el sentit últim que vol conferir al volum. Es tracta d'un recull de textos escrits al llarg de trenta-tres anys (del 1973 al 2006), de característiques ben diverses (articles, pròlegs, estudis introductoris, conferències), units pel fil conductor de la remissió a la poesia catalana contemporània. Els textos s'han dividit en quatre parts i un epíleg. En la primera part figura una conferència de l'any 1985, «Història d'un procés. La poesia catalana 1970-

1985», en què amb la penetració i claredat habituals, s'ocupa de la renovació poètica dels setanta, tot reprenent i ampliant l'estudi que ja hi dedicà al seu primer llibre. La segona part, «Crítiques d'urgència», és la més vinculada a l'etapa de la crítica militant, i estudia tant trajectòries creadores —Bartomeu Rosselló-Pòrcel, Miquel Àngel Riera o Francesc Vallverdú— com obres concretes. És potser aquesta secció dedicada a obres puntuals la que resulta menys interessant del conjunt, pel seu caràcter dispers. La tercera part, «Divuit poetes», recull textos de major entitat que l'anterior. En aquest cas Àlex Broch aborda l'obra d'escriptors com Agustí Bartra, Miquel Martí i Pol, Vicent Andrés Estellés, Jordi Sarsanedas, Lluís Alpera, David Castillo, Jaume Pont o Xavier Renau. En l'estudi dedicat a aquest darrer, per cert, se'ns revela l'interès de Broch pels estudis mitològics, faceta no massa coneguda de les seues orientacions crítiques, que han tingut sempre una inspiració molt més ortodoxa, entre l'historicisme i l'estructuralisme. La quarta part del llibre, «Lectures antològiques o les antologies dels extrems», és en realitat un capítol d'un llibre futur dedicat a l'estudi de les antologies poètiques publicades del 1939 ençà als territoris catalanoparlants. En aquest cas, se centra en dues antologies recents, *Les veus de l'experiència*, del 1992; i *Sense contemplacions. Nou poetes per al nou segle*, del 2001. Tot aplicant una metodologia de clara inspiració estructuralista, que juga amb oposicions binàries de conceptes com llengua i referent o de centre i perifèria dels sistemes, aconsegueix cartografiar de manera plausible el paisatge poètic més recent. És aquest el text de major ambició teòrica del conjunt, i en la nostra opinió, el més atractiu i prometedor, en tant que obre una fecunda via analítica. L'epíleg del llibre, molt més convencional, però no exempt d'interès, el forma el balanç poètic de l'any 2003, llegit amb motiu dels Jocs Florals de Barcelona.

«L'ofici crític és un bon ofici», conclou Àlex Broch al pròleg de *Sobre poesia catalana*, potser conscient de les dificultats i mala premsa que sovint l'acompanya. Pocs com ell l'han exercit amb tanta honestat, rigor i coherència.

Ximo Espinós

Vides creuades

Ramon Erra
Desfent el nus del mocador
La Magrana, Barcelona, 2008
206 pàgs.

Si bé la projecció que havia d'atorgar la Fira de Frankfurt a la literatura catalana va ser discutida i relativitzada des de molts sectors, el clima de debat que ha provocat el darrer any ha obtingut resultats amb l'aparició d'una sèrie de noves veus narratives, rebudes per tot-hom amb satisfacció i entusiasme. L'estancament de la producció catalana dels darrers anys, molt lligada a un model de novel·la més pròpia del segle XIX, en la seva més despectiva concepció, havia esdevingut preocupant, per moltes empreses oficials que es promoguessin. I vet aquí que en qüestió de mesos es publiquen una colla de títols que divergeixen entre les propostes de caire realista i les més experimentals, però que totes elles pertanyen a uns autors i autores que s'han forjat com a lectors en la postmodernitat, i per tant tenen menys prejudicis i més varietat d'experiències, situant la seva concepció narrativa en coordenades temàtiques i estilístiques més actuals. Només el temps dirà si aquestes alternatives de futur confirmen o desestimen el nostre entusiasme.

Ramon Erra, que ja va cridar l'atenció de la crítica amb el recull de relats *Pólvora del quatre de juliol*, forma part d'aquesta nova fornada. Amb *Desfent el nus del mocador*, la seva posada de llarg, confirma les expectatives d'un narrador nat, generós, capaç de trenar una història amb qualsevol mena de material, perquè la vida —i, per tant, les històries— és pertot arreu; només cal saber escoltar i observar detingudament. Com el protagonista, un *barman* amb ínfulas d'escriptor, retirat a causa d'un accident automobilístic, que decideix aprofitar les seves innumerable vivències darrere la barra del Bar de la Carretera per parlar de la diversa, microcòsmica i sempre interessant

El mite d'Alanària

Guillem Frontera
La mort i la pluja
Proa, Barcelona, 2008
233 pàgs.

clientela que s'hi passeja. La gitana Teodomira, el Vernis dels antípodes o el Martí Sanador creuen les seves vides minúscules i embrutides amb la de molts altres pintorescos parroquians i conformen aquest teixit enrevesat, aquest mocador nuat que és la memòria del protagonista, el cambrer aspirant a Carver. Al capdavant, aquest nus que duu dins seu d'ençà de l'accident es desfarà per la pròpia inèrcia del pas del temps i d'una sèrie d'esdeveniments en sentit circular que l'arrossegaran a conèixer un parell de veïnes, mare i filla —també elles acaben formant part de la xarxa, d'aquest món petit com un mocador. Tots ells es veuen incapaços de fugir d'aquest indret, ni tampoc dels esdeveniments, que els retornen a situacions ja viscudes. D'aquí, en surt la reflexió i la redempció del protagonista, a la vegada que un retrat ben generós dels protagonistes d'aquests fets, habitants del submón que conforma els afores que ens envolten, situat a mig camí del camp i de la gran ciutat, fora del cinturó barceloní: pobles als peus de la comarcal, bars de carretera, camioners i diumengers, prostitutes de cadira i revolt...

La vida es desplega a les pàgines escrites per Erra, doncs, enterbolida per la melangia i la mediocritat. Els pagesos, pastors, botiguers o viatjants es miren els canvis des de la barra del bar, amb la complicitat del licor i xerrant sobre les seves misèries. Sense voler-ho, Ramon Erra acaba adscriuint la seva narrativa a un corrent marcadament anglosaxó, aquell que parla de la marginalitat urbana, de les històries veritables i la poesia embrutida. No és en va que abans cités Carver per parlar dels anhels novel·lístics del protagonista, un autodidacte amb certs dots literaris. Ara bé, Erra personalitza la seva narrativa a través de la llengua, un exercici cabalós i brillant que aposta per la permeabilitat, movent-se entre l'estàndard i el col·loquialisme, trenant una forma d'expressió molt particular que arrodoneix el debut d'un narrador de raça, d'aquells que, escriguin el que escriguin, sempre enlluernen el lector amb el seu estil, la marca de la casa, el motiu principal de l'engrescament abans comentat, i que no té res a veure amb rànquings de vendes o rècords d'edicions. És a dir, on rau la verdadera literatura.

David Madueño Sentís

Els límits entre la novel·la i el relat breu sovint són molt tènues. *La mort i la pluja* (Premi Mercè Rodoreda 2007), de Guillem Frontera, n'és una prova fefaent. Dotze relats breus, rere els quals intuïm un bon nombre d'experiències reals, potser conegudes directament per l'escriptor, ens van descrivint la desaparició d'un món rural amb l'arribada del turisme i amb l'aparició dels nous avenços tecnològics. Frontera crea un petit poble mític, Alanària, basat en l'Ariany de la seva infantesa, que se situa geogràficament al costat d'un altre poble més gran, Pedres, rere el qual hi ha la vila mallorquina de Petra. A partir de nombroses anècdotes el narrador construeix un gran fris on deixa constància del que han estat les formes de vida —i, sobretot, la manera d'entendre la realitat— del nostre poble durant segles i que, en els últims tres o quatre decennis, han desaparegut. Per tant, el motor d'aquests relats no és exempt de la mirada elegíaca, de vegades tenyida d'un humorisme subtil i sorprenent. Tanmateix, Frontera sempre supera l'anecdòtic de què parteix i dota la seva obra d'una dimensió universal, transcendent, que va més enllà de la realitat mallorquina i es fa extensiva a qualsevol altre indret de la Mediterrània.

El tema, la gran crònica de la «Mallorca profunda», dona unitat a les diverses històries de *La mort i la pluja*. Però també la presència d'una única veu narradora en tots els relats del llibre li dona cohesió. Les dotze narracions són contades per un narrador que és un dels habitants d'Alanària, però que mai no ens parla d'ell mateix (o ho fa només en relació als fets narrats) sinó del món que l'envolta. L'objecte del seu relat són la seva família, els parents, els veïnes, la gent del

poble i de fora vila... Per aquest motiu, personatges i anècdotes apareixen sovint en diversos contes, que queden entrellaçats, tot formant una espècie de microcosmos. És un narrador que, a més, ha conegut els fets i els personatges durant la infantesa, la qual cosa implica una mirada pura i innocent, sovint amarada d'admiració o de sorpresa, que no està contaminada per la perspectiva dels adults.

En el fons, *La mort i la pluja* és una àmplia galeria de retrats de personatges, d'experiències, de curiositats i d'històries que ens mostren un món que avui ja quasi no reconeixem. Unes vegades Frontera ens ensenya com la ignorància i els prejudicis sense fonament podien condicionar la vida dels individus. Altres, ens mostra com la trobada d'aigua d'un pou podia canviar radicalment el futur d'una família. El llibre ens presenta fets com l'emigració a Amèrica, la religiositat exacerbada i supersticiosa, les mancances de l'ensenyament, el poder del joc, els suïcidis, l'abandonament de la vida al camp, l'emigració de moltes famílies cap a la ciutat, la introducció de la mecanització en la vida agrària, la repressió feixista durant la Guerra Civil, la «por», etc. Algunes històries, com la de l'oncle que per si sol, abandonat a les terres de la Patagònia, «redescobreix» el teorema de Pitàgores o la reordenació del món planificada pel germà del narrador, constitueixen relats originals i sorprenents, molt divertits. Ara bé, el fragmentarisme de què l'autor parteix es resol, màgicament, en una coherència i una unitat poc freqüents en un volum de contes.

Els dotze relats de *La mort i la pluja* constitueixen un model de prosa elegant i bella, que en alguns moments, per la precisió i riquesa de les seves descripcions, ens recorda la força narrativa i estilística de les millors narracions de Salvador Galmés, i en altres, per la seva mirada irònica i elegíaca envers el món i els éssers humans, sembla hereva de la intel·ligència de Llorenç Villalonga. Com aquests dos grans escriptors mallorquins, Guillem Frontera —un dels nostres millors periodistes i, per tant, cronista de la realitat present—, a mig camí entre l'elegia i la tragèdia, ha sabut captar l'ànima d'una gent i d'un escenari que encara bateguen en el seu record.

Pere Rosselló Bover